

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *et-Tenbîh*, s. 75; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsüm*, s. 3-4; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 153; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, IV, 190-192; Safedî, *el-Vâfî*, II, 80-81; VIII, 53-54; Ramazan Şeşen, *İbn Fazlan Seyahatnâmesi*, İstanbul 1975, s. 22-23; Hândmîr, *Düstürü'l-vüzerâ* (nşr. Saïd-i Nefîsî), Tahran 2535 şş., s. 108; Barthold, *Türkistan*, s. 13-14; Brockelmann, *GAL*, I, 262; S. M. Ali, *Arab Geography*, Aligarh 1960, s. 38-40; I. Krachkovski, *Târîhu'l-edebî'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963-65, I, 219-223; Sarton, *Introduction*, I, 635-636; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 25; S. Janicsek, "Al-Djâihani's Lost Kitab al-Masalik va'l-Mamalik, Is It To Be Found at Mashhad?", *BSOAS*, V (1928-30), s. 15-25; V. Minorsky, "A False Jayhâni", *a.e.*, XIII (1949), s. 89-96; Ch. Pellat, "al-Djâyhâni", *EI² Suppl.* (İng.), s. 265-266.

RIZA KURTULUŞ

CEYHUN

(bk. AMUDERYA).

CEYLANOĞLU, Hüseyin Nazmi

(bk. NAZMÎ EFENDİ, Hüseyin).

CEYŞ

(bk. ORDU).

CEYTÂLİ

(الجيتالى)

Ebû Tâhir İsmâil b. Mûsâ
(ö. 750/1349-50 [?])Kuzey Afrika'da yetişen
tanınmış bir İbâzî âlimi.

Libya sınırları içindeki Cebelnefûse'nin eski köylerinden biri olan ve İctâl ve ya Cîtal diye de bilinen Ceytâl'de doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte VII. (XIII.) yüzyılın ikinci yarısında yaşayan İsâ b. Mûsâ et-Tarmîsî'nin öğrencisi olduğu dikkate alınırsa talebelik yıllarının bu yüzyılın son çeyreğine rastladığı söylenebilir. Harîrî'nin *el-Mağâmât*'ını, Zeccâcî'nin *el-Cümelü'l-kübrâ*'sını ve daha başka birçok kitabı ezberlediği için devrinde ilmi yanında hâfızasının gücü ile de ün kazanmıştı. Bir süre Cebelnefûse'nin doğusunda, kendi beldesinden uzak olmayan Mezgüre'de fıkıh ve edebiyat öğretimiyle meşgul oldu. Kuzey Afrika sahili ile Cerbe adası arasında köprü yapılmasından önce gemi ile sık sık bu adaya gidip gelen Ceytâlî, İbâziyye mezhebine mensupken Haş-

viyye'ye geçeneri ikaz için bir süre Gar-yân'da kaldı. Fursetâ'da on yıllık ikame-ti süresince ticaretle de meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bir defasında ticaret amacıyla gittiği Trablusgarp'ta kadı ve emîrle ihtilâfa düştüğü için elindeki mal-lar haczedildi ve kendisi hapse atıldı. Hapiste kaldığı süre içinde, Cerbe adasının da hâkimi olan Kâbis Emîri Ahmed b. Mekkî el-Levâtî'yi metheden bir kaside yazdı. Daha sonra Ahmed b. Mekkî'nin Trablusgarp emîri nezdindeki teşebbü-süyle serbest bırakıldı. Hayatının son devresini Cerbe adasında geçiren Ceytâlî, Ebû Râs'a göre 730 (1329-30), Şemmâ-hî'ye göre ise 750 (1349-50) yılında vefat etti ve Cerbe'de İbâzîler'in büyük camii civarındaki mezarlıkta defnedildi.

İtalyanlar'ın Libya'dan çekilmesinden sonra İbâzî müelliflerinden Ali Yahyâ Muammer'in (ö. 1980) gayretleriyle Cādü şehrinde kurulan öğretim okuluna, Ceytâlî'nin mezhepteki önemli mevkiinden dolayı Ma'hedü İsmâil el-Ceytâlî li'l-muallimîn adı verilmiştir.

Eserleri. Ceytâlî akaid, fıkıh ve diğer İslâmî konularda eser vermiş ve İbâziyye'nin yeniden güç kazanmasına yardımcı olmuş bir müelliftir. Günümüze kadar ulaşan eserlerinden bir kısmı şunlardır: 1. *Qavâ'idü'l-İslâm*. Temel İslâmî konuları ihtiva eden, İslâm mezheplerinin görüşlerini mukayeseli bir şekilde ortaya koyan ve İbâziyye'ye ait fikirlerin doğruluğunu delillerle ispat etmeye çalışan eserin, X. (XVI.) yüzyıl müelliflerinden Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Sitte el-Küsbî'nin yazdığı şerh ile birlikte taş bas-kısı yapılmıştır (Kahire, ts.). Tahkikli neşri ise iki cilt halinde Abdurrahman b. Ömer tarafından gerçekleştirilmiştir (Gardâye 1396/1976). 2. *Qanâtır* (*Qanâterü'l-hayrât*). Dünya ve âhiret saadetini elde etme yollarını konu edinen bir eser olup üç cilt halinde basılmış (Kahire 1307/1889), ayrıca ilk cildi Amr Halîfe en-Nâmî tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Kahire 1965). Tıpkıbasımı da yapılan (Uman 1983) *Qanâtır*'a son asır İbâzî âlimlerinden Muhammed b. Yûsuf Et-tafeyyîş bir hâşiye yazmıştır (bk. *IBLA*, XXXV/130, s. 267). 3. *Şerhu'l-Qaşide-ti'n-nûniyye* (*Şerhu'l-uşûli'd-dîniyye müstemilen 'alâ telhîşi me'âni'l-kaşide-ti'n-nûniyye*). Ebû Nasr Feth b. Nûh Melûşâî (Melûşânî) tarafından yazılmış bir kasideyi manzum olarak şerheden üç cilt hacmindeki eserde mezheplerin görüşleri ve akaid konuları işlenmektedir. Eserin Cerbe, Cebelnefûse ve Mizâb'da-

ki kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır (Mahfûz, II, 73). 4. *Kitâb fi'l-hisâb ve qasmi'l-ferâ'iz* (*Kitâb-üb'l-Ferâ'iz*). Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Saîd ed-Dercî'nin (ö. 670/1271 [?]) miras-la ilgili eseri esas alınarak yazılmıştır (Kahire, ts. [el-Matbaatü'l-Bârûniyye]). 5. *Me-kâyisü'l-cürûh ve istihrâcü'l-mechûlât*. Yaralamalardaki diyetleri açıklayan bu eser *Kitâbü'l-Ferâ'iz* ile birlikte basılmıştır. 6. *Ecvibetü'l-e'imme*. İbâziyye âlimlerinin fikhî görüşlerini ihtiva eden eserin üç ciltlik yazma nüshasının Cerbe Kütüphanesi'nde bulunduğu kaydedilmektedir (Mahfûz, II, 73). 7. *Kitâbü'l-Hac ve'l-menâsik*. 8. *Mâ cema'a mine'r-resâ'il*. Çağdaş âlimlere gönderdiği fetva mektuplarından oluşmaktadır. 9. *Qaşâ'id*. 10. *Tercemetü 'aķide-ti'l-Qanâtır*. 11. *Kitâbü'l-Mirşâd* (son beş eser için bk. Mahfûz, II, 73 ve *EI²* [İng.], II, 515). 12. *Dîvân*. Bu eserin Cerbe'deki kabrinin civarında ikamet eden Bârûnî ailesinde bulunduğu söylenmektedir (Mahfûz, II, 73). Bunlardan başka Ceytâlî'ye atfedilen muhtelif risâlelerin Mizâb kütüphanelerinde mevcut olduğu belirtilmektedir (Mahfûz, II, 72-74).

BİBLİYOGRAFYA :

Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer*, Kahire, ts., s. 556-559; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 692; II, 349; Ali Yahyâ Muammer, *el-İbâziyye fi'l-Cezâ'ir*, Kahire 1399/1979, s. 503; a.mlf. — M. Nâsir Bûhaccâm, *el-İbâziyye*, Kahire 1407/1987, mukaddime, s. 15; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn*, II, 72-74; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, VI, 71; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), I, 327-328; R. Basset, "Les Sanctuaires du Djebel Nefousa", *JA*, Temmuz-Ağustos 1899, s. 89-90; a.mlf., "Ceytâlî", *IA*, III, 132; Pierre Cuperty, "S. Muhammed Ahfeyyês et sa Risâle Safiyyâ fi ba'd tevârîh Ahlvâdi Mizâb", *IBLA*, XXXV/130 (1972), s. 267; T. Lewicki, "al-Djâytâlî", *EI²* (İng.), II, 515.

MUSTAFA ÖZ

CEYYÂNİ, Ebû Ali

(bk. GASSÂNİ, Ebû Ali).

CEYYÂNİ, Muhammed b. Muâz

(bk. İBN MUÂZ).

CEYYÂŞ b. NECÂH

(جيش بن نجاح)

(ö. 498/1105)

Yemen'in
Zebîd şehrinde hüküm süren
Necâhî hânedanı emîri
(bk. NECÂHİLER).